

<https://doi.org/10.34142/23129387.2023.69.09>

УДК 159.9

ORCID 0000-0001-7662-9938

ORCID 0000-0003-2511-6803

ORCID 0009-0001-2533-5427

МЕТОДИКА ПСИХОДІАГНОСТИКИ ВИДІВ ЗАЗДРОСТІ

**Марат А. Кузнєцов^{1ABCD}, Карина І. Фоменко^{1BCD}, Наталія
Л. Лифар^{2E}**

Харківський національний педагогічний університет імені

Г.С. Сковороди, Україна,

¹доктор психологічних наук, професор кафедри психології,

E-mail: marat704@ukr.net

¹доктор психологічних наук, професор кафедри психології,

E-mail: karinafomenko1985@gmail.com

²аспірант кафедри психології,

E-mail: n.l.lyfar.hnpu@gmail.com

Актуальність дослідження. Брак психодіагностики заздрості зумовлює необхідність в розробці відповідної методики, що дозволяє операціоналізувати види заздрості.

Мета – розробити психодіагностичну методику видів заздрості.

Результати. Здійснено аналіз поняття «заздрість», показано класифікації її видів. розроблено опитувальник видів заздрості, що містить 60 пунктів, що оцінюються за шкалою Лайкерта. Перевірено валідність на надійність методики за шкалами: 1) до багатства інших, 2) до кохання у інших, 3) до матеріальних придбань інших, 4) до статусу та популярності інших, 5) до здоров'я інших, 6) до незалежності інших, 7) до володіння матеріальними цінностями, 8) до тих людей, що живуть в іншому просторі / часі, 9) до особливих персонажів, 10) гендерна заздрість, 11) до здібностей та умінь інших, 12) до красивої зовнішності інших, що підтверджується статистикою альфа Кронбаха, що становить 0,795. Високий коефіцієнт кореляції пунктів опитувальника із шкалами та дані описової статистики дозволили включити до кінцевої версії опитувальника усі твердження.

***Висновки.** Психометрична перевірка пунктів україномовної методики дослідження видів заздрості довела високі надійність та валідність представлених у ній шкал.*

***Ключові слова:** особистість, заздрість, види заздрості, психодіагностика, методика, опитувальник.*

Methodology for psychodiagnosing types of envy

Marat A. Kuznetsov^{1ABCD}, Karyna I. Fomenko^{2BCD}, Natalia L. Lyfar^{3E}

*H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine,
1Doctor of Psychology, Professor of the Department of Psychology,
E-mail: marat704@ukr.net*

*2Doctor of Psychology, Professor of the Department of Psychology,
E-mail: karinafomenko1985@gmail.com*

*3 Postgraduate student of the Department of Psychology,
E-mail: i.lozovyy.2022@gmail.com*

***The relevance of the study.** The lack of psychodiagnostics of envy necessitates the development of an appropriate methodology that allows to operationalize the types of envy.*

***The Aim** is to develop a psychodiagnostic methodology for types of envy.*

***Results.** The concept of "envy" is analyzed, classifications of its types are shown. A questionnaire of types of envy, containing 60 items, which are evaluated on a Likert scale, is developed. The validity and reliability of the methodology was tested on the following scales: 1) wealth of others, 2) love of others, 3) material acquisitions of others, 4) status and popularity of others, 5) health of others, 6) independence of others, 7) possession of material values, 8) people 9) special characters, 10) gender envy, 11) abilities and skills of others, 12) beautiful appearance of others, which is confirmed by Cronbach's alpha statistic of 0.795. The high correlation coefficient of the questionnaire items with the scales and the descriptive statistics allowed us to include all the statements in the final version of the questionnaire.*

***Conclusions.** The psychometric validation of the items of the Ukrainian-language methodology for studying the types of envy proved the high reliability and validity of the scales presented in it.*

***Keywords:** personality, envy, types of envy, psychodiagnostics, methodology, questionnaire.*

Вступ. Проблема заздрості у психології є достатньо вивченою у своєму теоретичному вимірі, проте мало операціоналізованою через брак відповідного психодіагностичного інструментарію, що і зумовлює актуальність представленої статті.

У психологічній науці заздрість розглядається як емоційний стан (М. Кляйн), почуття (В. Куніцина) та ставлення (Г. Шек, Т. Бескова, Є.П. Ільїн), як виявлення мотивації досягнення (Є.П. Ільїн), особистісна риса (Л. Дьченко та М. Кандибович).

У зарубіжній психологічній науці заздрості найбільш повно розглядались у психоаналізі, зокрема Мелані Кляйн визначила заздрість як емоційний стан гніву з приводу того, що інша людина володіє та насолоджується бажаним об'єктом. М. Оссовською було охарактеризовано поведінку осіб, що характеризується проявами заздрості, через схильність до ревнивого контролю за чужим життям, моральної нетерпимості до поведінки оточення. Л. Дьченко та М. Кандибович розглядають заздрість як таку що проявляється у незадоволенні, недобробричливості по відношенню до інших людей, які мають вдачу та досягли благополуччя (цит за Фоменко, 2015).

В. Куніциною заздрість визначається як почуття, що виникає, коли індивід не має того, чим володіє інший, та пристрасно бажає має цей предмет (якість, досягнення, успіх) або позбавити предмета заздрості іншу людину. Ю. Щербатих визначає зв'язок заздрості із гнівом, у визначенні заздрості Т.В. Бескової зазначено зв'язок із переживанням смутку, роздратування, невдоволення, а іноді і ворожості до того, хто переважає. У дослідженні Ю.М. Орлова показано, що заздрість супроводжується марнославством, злорадством, гордістю, самотвердженням (цит за Фоменко, 2015).

Є.П. Ільїн розглядає заздрість як прояв мотивації досягнення, в основі якого лежить сприйняття особистістю переваг інших у досягненні благ як загрози цінності власного Я, що супроводжується афективними переживаннями та діями (цит за Фоменко, 2015).

К. Фоменко (2018) було показано зв'язок заздрості як риси та як емоції у ситуаціях успіху та невдачі із губристичними мотивами.

С.К. Бондиревою та В.Д. Колесовим було розділено поняття заздрості (як емоції, переживання, що перетікають згодом в почуття) та заздрісності (як риси характеру, що проявляється у схильності переживати заздрість) і визначено такі їх заздрості: 1) непостійність, мінливість об'єктів заздрості; 2) заздрість спрямована не на самий об'єкт, а на факт володіння об'єктом певних переваг; 3) широта поля заздрості (велика сукупність предметів заздрості від чеснот до матеріальних благ); 4) особистість, яка виявляє заздрість, керується домінантою «замало» і малоймовірно буде задоволена чимось сповна; 5) полярність оцінок: позитивно оцінюється предмет заздрості та негативно – об'єкт (цит за Фоменко, 2015).

К. Муздибаєвим було визначено такі компоненти заздрості: соціальне порівняння; сприйняття суб'єктом переваги іншого над собою; переживання досади, засмучення, приниження з цього приводу; неприязне ставлення або ненависть до того, хто переважає; бажання або скоєння об'єкту заздрощів шкоди; бажання або реальне позбавлення об'єкта заздрості предмета переваги (цит за Фоменко, 2015).

Багатоплановість проблеми заздрості, складність психологічних механізмів її функціонування вимагають ставити питання про визначення класифікацій заздрості. Так, Є.П. Ільїним визначено класифікацію заздрості за часовою характеристикою: короткочасна заздрість (заздрість-емоція) та довгочасна заздрість (заздрість-почуття). Автором також визначено такі форми заздрості, як депресивна заздрість (почуття принизливого стану, викликане почуттям несправедливості, обділеності та приреченості), незлобна заздрість (прагнення людини мати те, що інша людина, однак без почуття ворожості) та злобна заздрість (прагнення не тільки отримати те, що інша людина, а й позбавити переваги об'єкта заздрості).

Л.С. Архангельська визначає три види заздрості: заздрість-безнадійність (безсилля), що розкривається через відмову від спілкування, самотність; заздрість-вимогливість, що характеризується нарощуванням вимог, нетирпимістю, збільшенням критики, звинуваченнями об'єкта заздрості; заздрість-суперництво, яке актуалізує такі форми поведінки як обман, приниження іншого, наклеп, присвоєння досягнень іншого.

Методика діагностики видів заздрості (вперше у російськомовному варіанті запропонована М.А. Кузнецовим у 2008 році дозволяє характеризувати 12 видів заздрості - 1) до багатства інших, 2) до кохання у інших, 3) до матеріальних придбань інших, 4) до статусу та популярності інших, 5) до здоров'я інших, 6) до незалежності інших, 7) до володіння матеріальними цінностями, 8) до тих людей, що живуть в іншому просторі / часі, 9) до особливих персонажів, 10) гендерна заздрість, 11) до здібностей та умінь інших, 12) до красивої зовнішності інших.

Автором було підкреслено, що прояви більшості з цих видів заздрості не вимагають спеціальних пояснень, проте деякі види потребують додаткової характеристики: так, заздрість до багатства інших (№1) відрізняється від заздрості до матеріальних придбань інших (№3) і від заздрості до володіння матеріальними цінностями (№7). В першому випадку мова йде про добробут людей, у другому - про процес придбання матеріальних цінностей іншими (не обов'язково впевненими) людьми. В третьому випадку мова йде про наявність або відсутність заздрості людям, що володіють цілком конкретними об'єктами, до яких прагне більшість (власна квартира, автомобіль тощо). Заздрість до тих, хто живе в іншому просторі / часі (№8) - це заздрість до чужеземців, людей, що жили колись в минулому, або до тих людей, які будуть жити далеко в майбутньому тощо. Гендерна заздрість (№ 10) - це заздрість до представників іншої статі. 60 пунктів опитувальника оцінюються за п'ятибальною шкалою Лайкерта (цит за Фоменко, 2015).

Метою статті є україномовна адаптація методики вивчення видів заздрості.

Психометричну вибірку склали 261 особа, віком 15-65 років, рівномірно представлені за статтю.

Результати. Перевірка одномоментної надійності опитувальника показало високу пригодність пунктів, що підтверджується статистикою альфа Кронбаха, що становить 0,795.

У таблиці 1 подано характеристики пунктів першої шкали методики.

Таблиця 1

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою заздрості до багатства інших**

Твердження	М	Std	α	r
1 Багатим людям, щасливим бізнесменам, які не мають жодних фінансових проблем.	2,53	1,54	0,789	0,765
13 Моїм одноліткам, які мають заможних батьків.	2,44	1,76	0,790	0,879
25 Коли дізнаюся, що хтось зі знайомих отримав солідний спадок.	2,35	1,87	0,791	0,679
37 Коли дізнаюся, що якийсь щасливчик зірвав джек-пот.	2,67	1,35	0,794	0,783
49 Якщо хтось має солідний рахунок у надійному банку і спокійно живе на відсотки.	2,76	1,78	0,791	0,778

Психометричні показники в оцінці тверджень першої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 2 подано характеристики пунктів другої шкали методики.

Таблиця 2

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою заздрості до кохання інших**

	М	Std	α	r
2 Коли в якій-небудь із моїх подруг виникають любовні стосунки із симпатичним молодим чоловіком / Коли в якого-небудь із моїх друзів виникають любовні стосунки із симпатичною дівчиною.	3,21	1,23	0,792	0,905
14 Якщо отримую звістку, що моя подруга (знайома) виходить заміж / Якщо отримую звістку, що мій друг (знайомий) одружується.	3,45	1,34	0,792	0,859
26 Жінкам, які популярні серед осіб протилежної статі та мають багато пропозицій інтимного характеру від молодих і красивих чоловіків. / Чоловікам, які популярні серед молодих і красивих жінок, користуються їхньою увагою.	3,56	1,27	0,791	0,951
38. Людям, у житті яких був (або є) яскравий, красивий і насичений переживаннями любовний зв'язок.	3,56	1,28	0,792	0,903
50. Людям, які вміють кохати і пронесли це почуття через усе своє життя.	3,78	2,02	0,792	0,904

Психометричні показники в оцінці тверджень другої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 3 подано характеристики пунктів третьої шкали методики.

Таблиця 3

**Описові статистики для пунктів опитувальника за Шкалою
заздрості до матеріальних надбань інших**

Твердження	M	Std	α	r
3. якщо хтось робить велику покупку (автомобіля, квартири, меблів тощо).	3,03	1,54	0,791	0,745
15. Коли якась із моїх знайомих раптом з'являється в новому дорогому і красивому одязі відомої фірми.	2,67	1,78	0,790	0,874
27. Якщо в когось із моїх друзів, знайомих з'являються нові прикраси, дорога косметика тощо.	2,54	1,23	0,791	0,642
39. Коли я бачу, що хтось у магазині купує дорогу побутову техніку.	3,56	1,27	0,792	0,756
51. Коли я дізнаюся, що хтось із моїх знайомих влаштувався на хорошу роботу (вступив до пристойного ЗВО)	3,59	1,29	0,791	0,776

Психометричні показники в оцінці тверджень третьої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 4 подано характеристики пунктів четвертої шкали методики.

Таблиця 4

**Описові статистики для пунктів опитувальника за Шкалою
заздрості до статусу та популярності інших**

Твердження	M	Std	α	r
4. Коли в людини багато друзів.	3,75	1,39	0,789	0,915
16. Тим, хто користується великою популярністю серед однолітків.	3,57	1,29	0,789	0,819
28. Людям, які користуються загальною повагою і шануванням.	3,76	1,21	0,791	0,955
40. Відомим музикантам, письменникам, акторам, спортсменам, чиє ім'я "на слуху", про кого постійно говорять, пишуть у газетах і показують по телебаченню.	3,73	2,12	0,792	0,953
52. Якщо хтось швидко набуває в колективі однолітків популярності.	3,43	1,30	0,791	0,878

Психометричні показники в оцінці тверджень четвертої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 5 подано характеристики пунктів п'ятої шкали методики.

Таблиця 5

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою заздрості до здоров'я інших**

Твердження	M	Std	α	r
5. Повністю здоровим людям, вільним від будь-яких фізичних або психічних хвороб.	2,89	1,58	0,790	0,715
17. Якщо людина абсолютно не п'є і не курить.	2,93	1,76	0,790	0,813
29. Коли дізнаюся, що хтось зумів повністю вилікуватися від усіх хвороб	3,01	1,80	0,791	0,875
41. Коли бачу людину, яка більш розумно, ніж я, ставиться до свого здоров'я.	3,11	1,36	0,790	0,753
53. Коли хтось із моїх знайомих "береться за себе" і радикально змінюється на краще (покрощує свою фігуру, стає спортивнішим, здоровішим, зростає духовно, розумово тощо).	2,85	1,68	0,791	0,774

Психометричні показники в оцінці тверджень п'ятої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти, крім 29, що погіршує одномоментну надійність опитувальника.

У таблиці 6 подано характеристики пунктів шостої шкали методики.

Таблиця 6

**Описові статистики для пунктів опитувальника за Шкалою
заздрості до незалежності інших**

Твердження	M	Std	α	r
6. Людям, які мають власну незалежну думку з багатьох питань	2,33	1,58	0,792	0,811
18. Моїм одноліткам, які не залежать від своїх батьків, родичів.	2,45	2,63	0,790	0,816
30. Людям, які самі керують своїм життям і не залежать від громадської думки, начальства, роботодавця.	2,84	2,61	0,791	0,815
42. Коли з людиною всі рахуються, бо вона вміє відстояти свою точку зору і не залежить від впливів чужих думок.	2,79	2,16	0,792	0,818
54. Коли хтось із моїх знайомих, опинившись у складній ситуації, дослухається до себе, а не займається пошуком порад зі сторони.	2,31	1,67	0,791	0,799

Психометричні показники в оцінці тверджень шостої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти, крім 18 та 42, що погіршують одномоментну надійність опитувальника.

У таблиці 7 подано характеристики пунктів сьомої шкали методики.

Таблиця 7

**Описові статистики для пунктів опитувальника за Шкалою
заздрості до володіння матеріальними цінностями**

Твердження	M	Std	α	r
7. Людям, у яких є власна квартира.	2,51	1,85	0,793	0,711
19. людям, у яких є власний автомобіль (автомобілі).	2,47	1,59	0,790	0,809
31. Людям, у яких є власна земельна ділянка (ділянки).	2,39	1,89	0,794	0,715
43. Людям, у яких є власний бізнес.	2,85	2,01	0,790	0,878

55. Якщо я прийшла до когось у гості і виявляю гарно і зі смаком відремонтовану та "обставлену" квартиру (гарні меблі, побутову техніку тощо).	2,78	1,96	0,791	0,805
--	------	------	-------	-------

Психометричні показники в оцінці тверджень сьомої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти, крім 7, що погіршує надійність.

У таблиці 8 подано характеристики пунктів восьмої шкали методики.

Таблиця 8

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою заздрості до тих, хто живе в іншому просторі або
часі**

Твердження	M	Std	α	r
8. Людям, які жили в далекому "романтичному" минулому (наприклад, в епоху Античності, Середньовіччя, Відродження тощо).	2,81	2,02	0,793	0,716
20. Людям, які житимуть у далекому майбутньому (років за 200 - 300), коли будуть вирішені основні проблеми сучасного світу.	2,67	1,59	0,793	0,709
32. Людям, які переселилися жити "на природу", у село, подалі від міських проблем і турбот.	2,38	2,03	0,793	0,775
44. Людям, які емігрували з нашої країни в благополучні країни Західної Європи або Північної Америки.	2,84	2,01	0,792	0,713
56. Людям, які не живуть довго на одному місці, а часто переїжджають, мандрують різними містами та країнами, є Громадянами Світу.	2,79	2,11	0,791	0,711

Психометричні показники в оцінці тверджень восьмої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 9 подано характеристики пунктів дев'ятої шкали методики.

Таблиця 9

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою заздрості до особливих персонажів**

Твердження	М	Std	α	r
9. Деяким тваринам, які живуть собі спокійно і не знають людських турбот і проблем.	2,71	2,04	0,793	0,809
21. Дітям, бо вони живуть у своєму простому "дитячому світі" і ще не знають дорослих турбот.	2,61	1,51	0,793	0,805
33. Стареньким, у яких багато чого вже позаду, обов'язок перед суспільством виконано і можна відпочивати на пенсії.	2,07	2,03	0,793	0,805
45. Тому, хто щиро і посправжньому вірить у Бога і має в особі цієї віри міцну опору в житті.	1,84	2,01	0,793	0,806
57. Кіногероям і літературним персонажам.	2,79	2,13	0,791	0,902

Психометричні показники в оцінці тверджень дев'ятої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 10 подано характеристики пунктів десятої шкали методики.

Таблиця 10

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою гендерної заздрості**

Твердження	М	Std	α	r
10. Чоловікам, бо в наш час їм живеться легше, ніж жінкам. / Жінкам, бо в наш час їм живеться легше, ніж чоловікам (наприклад, їм не треба служити в армії).	2,71	1,59	0,792	0,849
22. Чоловікам, тому що ми живемо в патріархальному світі, створеному	2,77	2,05	0,789	0,854

чоловіками і, насамперед, для чоловіків / Жінкам, тому що багатівіковий патріархальний устрій життя нині стрімко руйнується і жінки в багатьох сферах життя починають лідирувати (стають керівниками фірм, президентами цілих країн і т.п.).				
34. Чоловікам, тому що вони позбавлені багатьох природних (менструальні болі, страждання під час пологів тощо) і соціальних (дискримінація, нижча зарплата за ту саму роботу, сексуальні домагання на роботі тощо) проблем, що постали перед кожною жінкою/Жінкам, тому що тільки вони можуть дати нове життя (народити дитину), а чоловіки не мають такої спроможності.	2,84	2,05	0,792	0,845
46. Чоловікам, тому що в більшості країн світу вони почуваються вільнішими за жінок (соціально-політично, фінансово-економічно, психологічно) / Жінкам, тому що вони мають над чоловіками природні (наприклад, більшу тривалість життя) і соціальні (наприклад, не треба служити в армії) переваги.	2,73	2,63	0,791	0,846
58. Чоловікам, бо вони фізично сильніші за жінок / Жінкам у зв'язку з тим, що в них більше, ніж у чоловіків, розвинена здатність до порозуміння, налагодження та підтримання гармонійних міжособистісних стосунків.	2,65	1,58	0,791	0,912

Психометричні показники в оцінці тверджень десятої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 11 подано характеристики пунктів одинадцятої шкали методики.

Таблиця 11

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою заздрості до здібностей та вмінь інших**

Твердження	M	Std	α	r
11. людям, які вільно володіють іноземними мовами.	2,69	2,01	0,790	0,715
23. Людям, які вирізняються красномовством, уміють добре і красиво виступити публічно (наприклад, виголосити тост, виступити на зборах, похоронах тощо).	2,06	2,18	0,790	0,713
35. Коли хтось демонструє велику обізнаність у будь-якому питанні, фундаментальні знання, начитаність.	2,45	2,11	0,791	0,705
47. Коли хтось демонструє вміння працювати руками, щось майструвати, ремонтувати, конструювати.	2,49	2,03	0,792	0,703
59. Творчим людям, які весь час винаходять, вигадують, придумують, створюють щось нове.	2,64	2,50	0,790	0,704

Психометричні показники в оцінці тверджень одинадцятої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

У таблиці 12 подано характеристики пунктів дванадцятої шкали методики.

Таблиця 12

**Описові статистики для пунктів опитувальника за
Шкалою заздрості до краси інших**

Твердження	М	Std	α	r
12. якщо в людини гарне обличчя.	2,69	1,97	0,791	0,876
24. Якщо в людини красиве і струнке тіло.	2,98	2,32	0,789	0,814
36. Якщо людина красиво і зі смаком одягається.	2,84	2,06	0,791	0,845
48. Якщо в когось гарна хода і граціозні рухи.	2,88	2,16	0,791	0,808
60. Коли в людини приємний тембр голосу.	2,68	1,59	0,791	0,787

Психометричні показники в оцінці тверджень дванадцятої шкали методики дозволяють у кінцеву версію опитувальника включити усі представлені пункти.

Нормативні значення для усіх шкал методики становлять 12-20 балів.

Висновки. Психометрична перевірка пунктів україномовної методики дослідження видів заздрості довела високі надійність та валідність представлених у ній шкал.

Література:

Фоменко К.І. (2018). Губристична мотивація: феноменологія, структура, детермінація. Х.: Діса-плюс.

Фоменко К.І. (2015). Психологія успіху: Навч.-метод. посіб./ К. І. Фоменко. Х.: ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Фоменко К.І. (2014). Переживання заздростів у студентів з різними стратегіями самоствердження. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*, 46, 191-200.

Оригінальний рукопис отриманий 1 жовтня 2023 року

Стаття прийнята до друку 23 жовтня 2023 року